

עיונים לפרשת "צו" עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

אש על המזבח

הרב שאולי גרינפלד

הרמב"ם הזכיר בהלכותיו הן את מצוות התמדת האש והן את מצוות הבאת האש מן ההדיוט, אלא שעכשיו הרמב"ם לא מזכיר שיש בין שני דינים אלו קשר של סיבה ותוצאה. ולכאורה היה נראה שסיבת שינוי צורת הבאת הדברים בין ספר המצוות להלכות, מתבארת בהמשך דברי הרמב"ם בפירוט ההלכות⁵:

"בבוקר עורכים עצים, ועושין בראש המזבח מערכה גדולה של אש... וכן מצווה לעלות בשני גזירים של עץ עם תמיד של שחר יתר על עצי המערכה... וכן מוסיפין שני גזירים עם תמיד של בין הערביים".

מבואר אם כן, שמצוות הבאת העצים מן ההדיוט קוימה בשני אופנים: האחד, כאשר בבוקר סידרו את עצי המערכה. והשני, כאשר העלו בנוסף עליהם עוד שני גזרי עצים בבוקר ובין הערביים יחד עם קרבנות התמיד⁶. ומעתה נוכל לומר שבספר המצוות התייחס הרמב"ם למצווה לקיים את המערכה, ועל כן כתב שהבאת העצים היא הסיבה להתמדת האש, ואילו בהלכות התייחס הרמב"ם לשני גזרי העץ הנוספים שהובאו עם התמיד, ולכן לא הזכיר קשר בין הבאת העצים לקיום האש.

אמנם נראה שאין זה נכון, שהרי כנ"ל גם בספר המצוות הביא הרמב"ם את המצווה לשים עצים הן בבוקר והן בין הערביים, הרי שאין כוונתו רק לסידור עצי המערכה שהיה נעשה בבוקר בלבד!

ונראה אם כן שכוונת הרמב"ם שהחובה להביא שני גזרי עצים נוספים אינה רק למצווה בעלמא, אלא שאף היא

בפרשתנו מובאים הציוויים שנאמר בעניין האש שהיתה על המזבח, וכך כתוב¹:

"והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה, ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר, וערך עליה העלה והקטיר עליה חלבי השלמים. אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה".

בספר המצוות² הגדיר הרמב"ם את המצווה כך:

"שנצטוונו להבעיר אש על המזבח בכל יום תמיד... וזה לא יתכן אלא על ידי מה שצווה להתמיד ולשים את העצים בכל בוקר ובין הערביים... ובפירוש אמרו³: אף על פי שהאש יורדת מן השמים, מצוה להביא מן ההדיוט".

והיינו שלמצווה זו ישנם שתי משמעויות, שהן התוצאה וסיבתה: א. צריך שבכל זמן תהיה אש דלוקה על גבי המזבח. ב. שבכל יום יובאו עצים למזבח, בתחילת היום ובסופו, בכדי לוודא שאכן האש דולקת בתמידות על גבי המזבח. ומסיים הרמב"ם וכותב:

"וכבר נתבאר דיני מצווה זו בפרק ד מכיפורים [מסכת יומא] ובפרק ב [מסכת] תמיד, רצוני לומר: מצוות מערכות האש הנעשית בכל יום במזבח".

הרי שלבסוף מרחיב הרמב"ם וכולל במצווה זו את כל ענייני המערכות שהיו על המזבח.

ובהלכות תמידין ומוסיפין⁴ כתב הרמב"ם:

"מצוות עשה להיות אש יקודה תמיד על המזבח... אף על פי שהאש ירדה מן השמים, מצווה להביא אש מן ההדיוט".

5 הלכה ב.
6 דברי כאן הם כדעת הלחם משנה בהלכה ד, שגזרי העצים היו מובאים למערכה הגדולה.

1 ויקרא ו, ה - ו.
2 עשה כ"ט. עמ' ס"ח במהדורת הגאון מהר"י קאפח.
3 יומא כ"א, ב.
4 א, ב.

"מצוה זו בפני עצמה היא, כי מלבד האש הצריך לקרבן, היו נותנים אש במזבח למצוה זו".

החינוך משיב, שבאמת מצוות התמדת האש אינה מתייחסת למערכות שהיו לצורך הקרבנות והקטורת, אלא למערכה השלישית של קיום האש. ולאור זאת מסיק החינוך:

"ואם לא הבעירו הכהנים מערכה שלישית במזבח, ביטלו מצוות עשה זו".

ונראה פשוט, שדרכו של בעל ספר החינוך אינה מתאימה לדרכו של הרמב"ם בספר המצוות, שהרי כתב בפירושו שלא יתכן לקיים את מצוות התמדת האש אלא על ידי מצוות הבאת העצים בבוקר ובערב, שהרי כאמור מצוות הבאת העצים היתה למערכה של הקרבנות ולא למערכה השלישית שהיתה לקיום האש. ובדעת הרמב"ם נצטרך לומר שלמצוות התמדת האש ישנם שתי משמעויות: הן על ידי התמדת המערכה של הקרבנות, והן על ידי מערכה עצמאית שנועדה לקיום האש. וכן נראה גם ממה שכתב בפירושו המשניות למסכת שבת¹⁰, על דברי המשנה שבערב שבת 'משלשלין את הפסח בתנור עם חשיכה, ומאחיזין את האור במדורת בית המוקד':

"ובית המוקד – והיא לשכה ידועה היתה בשם 'בית המוקד' והיתה שם מדורת אש בוערת תמיד, ולפיכך נקראת אותה לשכה 'בית המוקד'. והוצרכנו לכך, לפי שבא בקבלה שצריך לתת אש על המזבח בכל יום, ואף על פי שיש במזבח אש שמימית, והוא אָמַרְם מצווה להביא מן ההדיוט".

והיינו שבלשכת בית המוקד תמיד היתה אש, כדי להבטיח שיוכלו להדליק ממנה את אש המערכה, אף שהיתה עלה המזבח אש שמימית. ומכיון שהאש השמימית היה עניינה שריפת הקרבנות, הרי שגם במערכה של הקרבנות היתה מצווה על התמדת האש על ידי הבאת אש מן ההדיוט.

חלק מהמצווה להתמיד את האש על המזבח. ואם זו אכן כוונת הרמב"ם, נצטרך לומר שהטעם שבהלכות לא הזכיר הרמב"ם שיש קשר בין הבאת שני גזרי העצים לבין התמדת האש, היא כיון שבכל אופן יש מצווה להביא אותם, גם כשאינם נזקקים באמת לשם קיום האש.

כאמור, הרמב"ם בספר המצוות הוסיף וכלל במצווה זו את כל עניני 'מצות מערכות האש הנעשית בכל יום במזבח'. וכך ביאר הרמב"ם את הדברים בהלכות⁷:

"שלש מערכות של אש עושין בראש המזבח בכל יום: ראשונה מערכה גדולה שעליה מקריבין התמיד עם שאר הקרבנות. ומערכה שנייה בצידה, קטנה, שממנה לוקחין אש במחתה להקטיר קטורת בכל יום, ומערכה שלישית לקיום מצוות האש".

ומכאן שבמצווה זו כלולים עוד שני עניינים נוספים: א. שיהיו במזבח מערכות שונות של אש. ב. שאחת המערכות לא תהיה לשם מטרה מסוימת, אלא רק לשם קיום האש. ואכן הרדב"ז⁸ כתב שבמצוות האש על המזבח ישנם ארבעה עניינים שונים:

"להיות אש יקודה תמיד, ולהביא מן ההדיוט, ולערוך מערכת עצים, ולהעלות שני גזרי עצים".

אלא שדברים אלו מעוררים תמיהה גדולה: בתחילת דברינו הבאנו מספר המצוות שהבאת גזרי העצים בבוקר ובערב אל מערכת הקרבנות, היא מעשה שקשור למצוות התמדת האש, ואילו כאן אנו לומדים שמצוות התמדת האש התקיימה על ידי מערכה עצמאית שאיננה המערכה אליה הובאו גזרי העצים בבוקר ובערב!

באופן דומה, הקשה בעל ספר החינוך⁹:

"ואל יקשה עליך לאמר: מה היא מצווה זו? והלא על כל פנים היה להם להבעיר אש לצורך הקרבן שנתחייבו להקריב, ובלא אש אי אפשר".

על גבי המזבח היו מוקרבים קרבנות במשך כל שעות היום, ואם כן ממילא תמיד היתה אש על המזבח, גם בלי שיהיה ציווי מיוחד על הבערת האש. והשיב בעל ספר החינוך: